

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Οι συγγραφείς του τόμου	9
Εισαγωγή	11
<i>Ευάγγελος Γρ. Αυδίκος</i>	
Πετρωτά Έβρου και περιοχή Μάλκο Γκραντίστε Νότιας Βουλγαρίας: επανάκτηση της κοινής μνήμης	27
<i>Ευάγγελος Γρ. Αυδίκος</i>	
Διαπερατά εθνотικά και θρησκευτικά όρια: η περίπτωση της Ζλατάριτσας	55
<i>Margarita Karamihova</i>	
Εθνотικά σύνορα, λαϊκός πολιτισμός, πολιτική και δυναμικές των ταυτοτήτων στην ελληνική Θράκη	97
<i>Κατερίνα Μάρκου</i>	
Δια-τοπικοί μουσικοί και δι-εθνотική μουσική: Το παράδειγμα των Ρομά Ηράκλειας Σερρών στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα	119
<i>Χρήστος Παπακώστας</i>	
Όταν οι γυναίκες ταξιδεύουν: γυναικεία μετανάστευση από τη Βουλγαρία, οικονομικές πρακτικές και έμφυλες ταυτότητες	159
<i>Αλίκη Αγγελίδου</i>	

Σύμβολα, μυθολογικές και θρησκευτικές έννοιες του χώρου
του χωριού στους σλαβικούς λαούς των Βαλκανίων 191
Ljupco S. Risteski

Χορός και ενορχήστρωση της τοπικότητας: Πολιτική,
πολιτικοί ως φορείς της εξουσίας και πολιτιστικοί
σύλλογοι ως διαχειριστές του πολιτισμού 223
Ιωάννης Μάνος

Ο ποιητής στη γέφυρα στη βιβλική γη: Κρατικοποίηση
της τέχνης μέσα από φεστιβάλ και ιδιοεθνικισμός
στην Π.Γ.Δ.Μ. 247
Rozita Dimova

Διαφιλονικούμενα σύνορα και μη ιδιαιτερότητα:
Περί των προβλημάτων εντοπισμού πολιτισμικών
στοιχείων γύρω από τα ελληνοαλβανικά σύνορα 291
Sara Green

Έλληνες ή Αλβανοί; Πολιτισμός και εθνική ταυτότητα.
Το παράδειγμα της Χιμάρας 327
Βασίλης Νιτσιάκος

Διάβαση ορίων και διατήρηση ορίων μεταξύ των Αλβανών
μεταναστών και της ελληνικής κοινότητας του Άργους
Ορεστικού Καστοριάς 347
Δόμνα Μιχαήλ

ΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

Αλίκη Αγγελίδου, Λέκτορας στο Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου

Ευάγγελος Γρ. Αυδίκος, Καθηγητής στο Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Rozita Dimova, Ερευνήτρια του Ινστιτούτου Ανατολικών Σπουδών του Free University του Βερολίνου

Sarah Green, Καθηγήτρια της Σχολής Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου του Manchester

Margarita Karamihova, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στη Βουλγαρική Ακαδημία Επιστημών

Ιωάννης Μάνος, Λέκτορας στο Τμήμα Βαλκανικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας

Κατερίνα Μάρκου, Λέκτορας στο Τμήμα Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης

Δόμνα Μιχαήλ, Λέκτορας στο Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Δυτικής Θεσσαλίας

Βασίλης Νιτσιάκος, Καθηγητής στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Χρήστος Παπακώστας, Ειδικός Επιστήμων (π.δ. 407/80) στο Τμήμα Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Ljupco S. Risteski, Αναπληρωτής Καθηγητής στο Ινστιτούτο Εθνολογίας και Ανθρωπολογίας του Πανεπιστημίου των Αγ. Κυρίλλου και Μεθοδίου των Σκοπίων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΓΡ. ΑΥΔΙΚΟΣ

Ο τόμος συνιστά μια απόπειρα διεπιστημονικής διερεύνησης της συμβολής του λαϊκού πολιτισμού στην κατασκευή πραγματικών ή συμβολικών ορίων ανάμεσα στις εθνοτικές ομάδες που συνυπάρχουν στην περιοχή της Βαλκανικής. Τα κείμενα που περιλαμβάνονται σε αυτόν επιχειρούν να κατανοήσουν την έννοια του «συνόρου» και τον τρόπο με τον οποίο συμβάλλει στη διαμόρφωση σχέσεων και στη διαφοροποίηση ως προς την πρόσληψη του χρόνου και του χώρου.

Τα τελευταία χρόνια οι ερευνητές δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την έννοια των συνόρων. Και τούτο διότι συχνά αυτό που κυρίως προσδιορίζει την ομάδα είναι το σύνορο και όχι τόσο το πολιτισμικό υλικό που αυτό περικλείει (Barth 1969). Το σύνορο οριοθετεί την κοινότητα, ακόμη και σε συμβολικό επίπεδο, και παράλληλα διαμορφώνει το πλαίσιο των αλληλεπιδράσεων και τα ταξινομητικά κριτήρια. Το σύνορο λοιπόν συχνά συμπυκνώνει –ή τουλάχιστον το επιχειρεί– την ταυτότητα της κοινότητας. Ο Cohen (1985) τονίζει τη σημασία που έχει η συγκεκριμένη έννοια για τους ανθρώπους, δεδομένου ότι το σύνορο εκφράζει την ανάγκη τους για ετεροπροσδιορισμό θέτοντας διαχωριστική γραμμή από αυτή την ετερότητα (Παπαταξιάρχης 2006: 1-85).

Το ζήτημα των συνόρων τίθεται έντονα μετά τον 19ο αιώνα. Την εποχή εκείνη αρχίζει να φουντώνει το αίτημα για δη-

μιουργία ανεξάρτητων εθνικών κρατών, η οποία προϋποθέτει κατ' αρχάς την κατάρρευση των προηγούμενων πολιτικών σχηματισμών: των αυτοκρατοριών. Το «χάος» ως πολιτική έννοια χαρακτηρίζει το πλαίσιο της μετάβασης από τις αυτοκρατορίες στα εθνικά κράτη, τα οποία αναδιοργανώνουν τις σχέσεις του πληθυσμού με τον χώρο αλλά και με τον χρόνο. Τα εθνικά κράτη δεν συγκροτούνται χωρίς αναφορά στον χώρο και τον χρόνο (Gupta 2000: 100-120). Ο White αναλύει τη διάσταση του χώρου ως συστατικού στοιχείου στη διαμόρφωση της ταυτότητας και της εθνικής συνείδησης, υπογραμμίζοντας ότι ο χώρος συντίθεται τόσο από φυσικά όσο και από πολιτισμικά συστατικά, τα οποία διαπλέκονται αλληλεπιδρώντας (White 2000).

Σημαντικά για την τεκμηρίωση του επιχειρήματός του είναι η έννοια της «εδαφικότητας» (territoriality) καθώς και το σύνορο που στα εθνικά κράτη ορίζει την έκταση της εδαφικότητας, η οποία πρέπει να αντιμετωπίζεται ως αναπόσπαστο στοιχείο της ιδέας του έθνους. Η εδαφικότητα στα εθνικά κράτη νοηματοδοτείται με τρόπο διαφορετικό από ό,τι σε άλλα πολιτικά συστήματα, και σ' αυτή τη διαδικασία καθοριστικός είναι ο ρόλος του συνόρου ως διαχωριστικής γραμμής, που διχοτομεί τον έως τη δημιουργία εθνικών κρατών ενιαίο χώρο. Θα μπορούσαμε να κατατάξουμε τα σύνορα σε εκείνα τα σύμβολα που όχι μόνο οριοθετούν την εδαφικότητα αλλά λειτουργούν επίσης ως «ταμείο της μνήμης», προφανώς της εθνικής, της οποίας μάρτυρες είναι τα σύνορα. Παραφράζοντας τον Cohen, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι το σύνορο μετασχηματίζει το άγνωστο σε γνωστό. Κυρίως όμως επιτυγχάνει το αντίθετο: μεταμορφώνει το οικείο σε ξένο, ανοίκειο, συχνά εχθρικό, καθώς η οριοθέτηση των συνόρων είναι αποτέλεσμα αιματηρών συγκρούσεων. Τότε, το σύνορο ορίζει τη σχέση με την ετερότητα. Συμπυκνώνει όλα τα αρνητικά συναισθήματα

απέναντι σε αυτούς που βρίσκονται έξω από την εθνική εδαφικότητα. Γίνεται εγγυητής και σύμβολο της διαφοράς.

Σύμφωνα με τον Kearney, «οι μορφές της ετερότητας καταλαμβάνουν τη μεθοριακή γραμμή» (2006: 19). Θα μπορούσαμε να προσθέσουμε ότι το σύνορο συνιστά την αναγκαία συνθήκη για τη δημιουργία της μεθοριακότητας, η οποία αποκρυσταλλώνει με σαφήνεια –μέσω της χωρικής οριοθέτησης– το οικείο, το οποίο βρίσκεται εντός της μεθοριακής γραμμής, και το ανοίκειο, το οποίο αναπτύσσεται εκτός αυτής. Η διάκριση αυτή ωστόσο δεν είναι εύκολη, καθώς πολλές από τις πληθυσμιακές ομάδες που βρίσκονται κατά μήκος του συνόρου, εντός ή εκτός, έχουν συγγενή πολιτισμικά στοιχεία, γεγονός που αμφισβητεί την κύρια αρχή της συγκρότησης του εθνικού κράτους: την ομοιογένεια.

Αν εκείνο που χαρακτηρίζει το εθνικό κράτος, κατά τον Άντερσον (1997), είναι η αίσθηση ότι όλοι όσοι κατοικούν στα όρια της εδαφικότητάς του αποδέχονται την ύπαρξη συγγενικών δεσμών και κοινής καταγωγής, τότε το σύνορο συμβολοποιεί αυτή την αίσθηση, γίνεται η υλική αποτύπωση αυτής της πεποίθησης.

Το σύνορο ως δείκτης της εθνικής εδαφικότητας συνοψίζει αυτό που ο Handler αποκαλεί «αντικειμενική οριοθέτηση» (objective boundedness) μιας ομάδας, στην οποία ο ίδιος υπάγει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ανθρώπων που κατοικούν εντός των συνόρων καθώς και τις ποικίλες δραστηριότητές τους (1988: 6-8). Υπ' αυτή την έννοια, το σύνορο οριοθετεί και επιβάλλει την ομογενοποίηση της εντός των συνόρων πολιτισμικής ετερογένειας. Το σύνορο, ως υλική έκφραση της ιδέας του εθνικού κράτους στον χώρο, μετασχηματίζεται ταχύτατα σε σύμβολο της αντίληψης που διαμορφώνεται εντός των συνόρων τόσο για την πολιτισμική συνοχή του πληθυ-

σμού όσο και για το είδος των σχέσεων με την εκτός συνόρων ετερότητα, ιδίως όταν αυτή αναπτύσσεται κατά μήκος της οριοθετικής γραμμής.

Αυτό συνεπώς που ο Handler ονομάζει «αντικειμενική οριοθέτηση» δεν έχει μια αυτόνομη ύπαρξη, ανεξάρτητα και πέρα από την ιστορικότητα. Ό,τι προβάλλεται ως αντικειμενική οριοθέτηση στο εθνικό κράτος συνδέεται με το δεύτερο συστατικό του, τον χρόνο, στον οποίο, παραφράζοντας τον Manning, αναζητούνται η σημασία και το σχήμα που θα νοηματοδοτήσουν την πολιτική στρατηγική στη διαδικασία συγκρότησης του εθνικού κράτους (1983: 16).

Αν λοιπόν ο χώρος είναι η υλική έκφραση του εθνικού κράτους, ο χρόνος προμηθεύει τα συστατικά εκείνα που διαμορφώνουν την υποκειμενική οριοθέτηση, με άλλα λόγια την εθνική συνείδηση. Η αξιοποίηση του παρελθόντος αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την επιχειρηματολογία υπέρ της αντικειμενικής οριοθέτησης ενός εθνικού κράτους. Είναι σαθρά τα θεμέλια της επιχειρηματολογίας εκείνων που δεν έχουν φροντίσει να συγκροτήσουν μια μυθολογία η οποία θα τεκμηριώσει την «αντικειμενικότητα» της οριοθετικής γραμμής.

Ο χρόνος επομένως είναι η δεξαμενή μέσα στην οποία όλα τα εθνικά κινήματα αναζητούν τα επιχειρήματα για τη διαμόρφωση της εθνικής συνείδησης που θα γεννήσει συναισθήματα και θα προκαλέσει την ανάληψη δράσης. Έτσι, ο μελετητής οφείλει να επισημάνει τα μορφολογικά στοιχεία, τις πρακτικές που χρησιμοποιούνται για την ενίσχυση και έκφραση της εθνικής συνείδησης (Brubaker 1996: 10-11). Η συγκρότηση του λόγου για το έθνος δεν μπορεί να αναζητηθεί στα θεωρητικά σχήματα παρά μόνο στις δράσεις της καθημερινότητας και στις τελετουργίες που επωμίζονται το βάρος της δημόσιας δήλωσής του.

Πέρα απ' αυτά, τα σύνορα είναι «αόρατα». Υπάρχουν μέσα στα όρια μιας εθνικής εδαφικότητας. Μερικά σύνορα μπορεί να είναι θεσμικά ή νομικά, άλλα είναι καθαρά γεωγραφικά, φυλετικά, γλωσσικά ή θρησκευτικά. Το βέβαιο είναι ότι τα όρια μιας κοινότητας δεν προσδιορίζονται μόνο από την τοπικότητα αλλά και από την αίσθηση του ανήκειν. Και σ' αυτή την περίπτωση τα σύμβολα επωμίζονται τον ρόλο να καταστήσουν τα σύνορα ορατά στο συμβολικό επίπεδο. Έτσι, η κοινότητα γίνεται μια «αποθήκη συμβόλων».

Όλα τα παραπάνω είναι ευδιάκριτα στα Βαλκάνια, τα οποία προέκυψαν από την ωρίμανση του αιτήματος για εθνική αυτοδιάθεση, από τη μια μεριά, και τη βαθμιαία αποσύνθεση της άλλοτε κραταιάς Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, από την άλλη (Todorova 2004: 12-14). Εδώ και έναν αιώνα, τα Βαλκάνια αντιμετωπίζονται ως μια γεωπολιτική ενότητα, γεγονός που έχει εσωτερικευτεί και από τους ίδιους τους λαούς που κατοικούν στον χώρο της. Η κατάσταση που διαμορφώθηκε μετά την κατάρρευση των κομμουνιστικών-σοσιαλιστικών καθεστώτων και την ένταξη πολλών κρατών στην Ευρωπαϊκή Ένωση θέτει νέα ερωτήματα σχετικά με τη διαμόρφωση των γεωγραφικών συνόρων, τον «ενιαίο» χαρακτήρα της βαλκανικής ταυτότητας και τη σχέση της με τον λαϊκό πολιτισμό.

Οι νέες ιστορικές και πολιτικές συνθήκες που οδήγησαν σε συγκρούσεις και αναδιάρθρωση των συνόρων ή σε φόβους για αλλαγές συνόρων αποτέλεσαν το έναυσμα ώστε αρκετοί επιστήμονες να στρέψουν το ενδιαφέρον τους στη μελέτη του φαινομένου της βαλκανοποίησης (Todorova 2007), στους πολιτισμούς που αναπτύσσονται κατά μήκος των συνοριακών γραμμών (εθνικών ή εθνοτικών), στις ταυτότες που επανέρχονται στο προσκήνιο και στις ανοικτές ή υπαινιγισμένες διεκδικήσεις εν ονόματι συγγενών πληθυσμιακών ομάδων

ΣΥΜΒΟΛΑ, ΜΥΘΟΛΟΓΙΚΕΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ
ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΣΤΟΥΣ ΣΛΑΒΙΚΟΥΣ ΛΑΟΥΣ
ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ

LJUPCO S. RISTESKI*

Εισαγωγή

Το κείμενο αναλύει τις συμβολικές, μυθολογικές και θρησκευτικές διαστάσεις της δομής του χώρου του χωριού και της κοινότητάς του, με παραδείγματα εθνογραφικών και λαογραφικών στοιχείων που αντλούνται από τα Βαλκάνια. Εξετάζονται ο συμβολισμός και το νόημα του ιερού και κοσμικού κέντρου του χωριού καθώς και εδαφικά όρια της κοινότητάς του.

Κατάκτηση ή κοινωνικοποίηση του χώρου κατά τη διάρκεια της ίδρυσης ενός χωριού

Ακολουθώντας τις ίδιες βασικές μυθολογικές και θρησκευτικές αρχές που ισχύουν για την κατάκτηση ενός τόπου, η ίδρυση ενός χωριού γίνεται με πανομοιότυπα σχεδόν μαγικά και τελετουργικά δρώμενα, τα οποία τελούνται διαμέσου λίγων

* Οι εκδόσεις «Πεδίο», ο διευθυντής και η επιμελήτρια εκφράζουν τις θερμές ευχαριστίες τους στον κ. Θεόφιλο Βαμβάκο για την πολύτιμη βοήθειά του στη μεταγραφή των όρων στην ελληνική γλώσσα.

σημαντικών φάσεων μέχρι την τελική κατάκτηση αυτού του συγκεκριμένου τόπου.

Το υπάρχον δημοσιευμένο, αλλά και αδημοσίευτο ακόμη, εθνογραφικό και λαογραφικό υλικό δεν περιέχουν άμεσα και σαφή στοιχεία για τους κανόνες που εφαρμόζονται και τα έθιμα που τελούνται κατά την ίδρυση ενός νέου χωριού. Το πρόσφατο υλικό του πεδίου έρευνας συνήθως δεν επιτυγχάνει να διεισδύσει βαθιά στον χρόνο και, επομένως, δεν μπορεί να αποκαλύψει τις τελετουργικές αρχές που σχετίζονται με τη δημιουργία ενός νέου χωριού. Ευτυχώς, πιστεύουμε ότι ένας άλλος τύπος πληροφοριών θα μπορούσε να λειτουργήσει ως μία έμμεση αλλά αρκετά αυθεντική πηγή, που θα φανερώσει τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η μυθολογική συνείδηση και θα αποκαλύψει την αφετηρία του τρόπου σκέψης για την κατασκευή της δομής του χώρου της κοινότητας του χωριού. Πρόκειται για εθνογραφικά στοιχεία, τα οποία αναφέρονται στην προστασία του χωριού σε περιπτώσεις φυσικών καταστροφών, μολυσματικών ασθενειών ή επιδημιών, σε περιπτώσεις μεταφοράς ή παραμονής του χωριού στον ίδιο τόπο αλλά με ένα εξαιρετικά σύνθετο τελετουργικό από μαγικά-λατρευτικά δρώμενα, στα οποία συμμετέχει ολόκληρο το χωριό. Αυτές οι δραστηριότητες ουσιαστικά περιέχουν στοιχεία που καταδεικνύουν σαφώς ότι η κοινότητα θα έπρεπε να επιστρέψει στην πρωταρχική της κατάσταση και στη συνέχεια να ξεκινήσει αναδημιουργώντας τελετουργικά τη δομή του χώρου της κοινότητας του χωριού. Αυτό σημαίνει ότι όλα όσα ακολουθούν θα πρέπει να κατανοηθούν ως στοιχεία που αφορούν πανομοιότυπα δρώμενα με εκείνα που τελούνται όταν δημιουργείται ένα εντελώς νέο χωριό. Ο βασικός κώδικας των μαγικών-λατρευτικών τελετουργιών είναι η δημιουργία ενός νέου χωριού. Ο κώδικας αυτός εκφράζεται με σαφήνεια στα πλαίσια

των τελετουργιών των λαών των Βαλκανίων. Είναι γνωστός ως «κυκλική άρωση του χωριού» και προϋποθέτει όχι μόνο το τελετουργικό όργωμα αλλά και μερικά άλλα στοιχεία, τα οποία θα μπορούσαν ουσιαστικά να επιστρέψουν την κοινότητα του χωριού στην πρωταρχική της κατάσταση. Η κοινότητα θα πρέπει να συνδεθεί με τη μυθολογική προ-κατάσταση, σ' έναν χρόνο πανομοιότυπο με τον μυθολογικό προ-χρόνο, μέσω του οποίου κατοχυρώνονται οι βασικές συνθήκες για την έναρξη της τελετουργικής δημιουργίας μιας νέας κατάστασης. Συνθήκες, που διευκολύνουν να οριστούν οι βασικές παράμετροι του χωριού, να ιδρυθεί το κέντρο του, να χαραχτούν ξανά τα σύνορά του, που είναι τα πιο σημαντικά στοιχεία στη δημιουργία της νέας αντίληψης. Τα σύνορα καθιστούν εφικτό τον διαχωρισμό της νέας από την παλαιά οντότητα.

Η επιλογή ενός τόπου

*«Όπου δεν υπάρχει νερό, δεν υπάρχει πιθανότητα
να ιδρυθεί ένα χωριό».*

(MNU, βιβλίο 8, 1972: 48, σημ. 987)

Η επιλογή ενός τόπου για τη δημιουργία ενός οικισμού είναι μια σύνθετη απόπειρα, η οποία συνδέεται πάντα στενά με τις υπάρχουσες φυσικές, γεωγραφικές, κλιματικές, κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες. Εξάλλου, η πολυπλοκότητα της διαδικασίας ενισχύεται από τις συμπληρωματικές αρχές μυθολογικής και θρησκευτικής κατανόησης του χώρου, που σε μεγάλο βαθμό βασίζεται σε μαντικές μεθόδους, οι οποίες βοηθούν να εδραιωθεί η επιλογή του τόπου για την ίδρυση ενός χωριού.

Σε αυτή την περίπτωση, όπως και όταν πρόκειται για το χτίσιμο ενός σπιτιού, εφαρμόζονται μερικοί σημαντικοί γενικοί κανόνες:

- Το χωριό πρέπει να φτιαχτεί σ' έναν ηλιόλουστο τόπο.
- Θα πρέπει να βρίσκεται στις υπώρειες ενός βουνού, δηλαδή στο σημείο που σμίγει το βουνό με την πεδιάδα, ώστε να υπάρχει η δυνατότητα να χρησιμοποιηθούν τα πλεονεκτήματα τόσο του βουνού όσο και της πεδιάδας.
- Η τοποθεσία που θα επιλεγεί θα πρέπει να έχει άφθονο νερό, για να πίνουν οι κάτοικοι και να ποτίζονται τα φυτά.

Πιο σημαντικά στοιχεία κατά την επιλογή μιας τοποθεσίας για την ίδρυση ενός χωριού είναι οι τρέχουσες κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες, έχοντας υπόψη ότι οι προαναφερθείσες αρχές μπορεί να ποικίλλουν σε μεγάλο βαθμό.

Η ίδρυση ενός ιερού κέντρου

*[...] Το έφεραν στο χωριό
Στο μεγάλο χωριό του Πράοβο.
Το έφεραν στο κέντρο.
Στο κέντρο υπήρχε ένα μεγάλο όρο,
Τα κορίτσια χόρευαν, οι νύφες τραγούδησαν
Οι νέοι λιθαρίσαν
Τα παιδιά μετρούσαν την άμμο
Οι γέροντες πίνανε κρασί
Οι γερόντισσες κουβεντιάζανε μεταξύ τους....*

Τραγούδι του Πάσχα, Μαρίοβο
(Risteski M. VI/6, 1960: 62)

Κάθε χωριό, ανεξάρτητα από τον τύπο της εσωτερικής του δομής, έχει ένα κεντρικό σημείο, το οποίο δεν είναι απαραίτητο να βρίσκεται στο κέντρο ακριβώς του χωριού, αλλά –σύμφωνα με τις λειτουργίες του και τη σημασία του– κατέχει μια κεντρική θέση. Αυτός ο χώρος ονομάζεται *σρέτσελο* (Pavlovic 1928: 320), *πόλενα*, *σαμπόριστε* ή *σομπόριστε* (Trifunovski 1980: 232), *ζμπίριστε* (Trifunovski 1980: 294), *όριστε*, *σομπιράλιστε*, *σιπορ* ή *γκούμενιε* (Petrovic 1907: 496) κ.λπ.

Σύμφωνα με τη λειτουργία του, το *σρέτσελο* (από το ρήμα *σε σρέτε*: συναντώ) θα μπορούσε να οριστεί ως ένα κέντρο του χωριού σε κάποια επίπεδα:

- Το *σρέτσελο* είναι ένα κέντρο, το οποίο, λόγω των κοινωνικών λειτουργιών του και της πρακτικής του χρησιμότητας για την κοινότητα του χωριού, παίζει σημαντικό ρόλο στη λειτουργία του χωριού ως μιας κοσμικής κοινότητας.
- Το *σρέτσελο* υπό μία θρησκευτική και τελετουργική έννοια είναι ένα κέντρο και έχει ειδική βαρύτητα σε σχέση με τη λειτουργία του χωριού ως μιας τελετουργικής κοινότητας.
- Το *σρέτσελο* είναι ένα κεντρικό μέρος του χωριού, στο οποίο βρίσκεται η συλλογική υποδομή του, αυτή που είναι σημαντική για την κοινωνική, οικονομική και πολιτισμική ευημερία του. Στις περισσότερες περιπτώσεις σ' αυτό το μέρος βρίσκεται η πηγή του χωριού, που πέρα από την πρακτική λειτουργία της αποτελεί κεντρικό σημείο των κοινωνικών δραστηριοτήτων.

«Στις καθημερινές και στις αργίες, το ηλιοβασίλεμα, νεαρά αγόρια και κορίτσια μαζεύονται γύρω από τη θρύση, μιλάνε μεταξύ τους, γελούν. Στη συνέχεια, τα κορίτσια πηγαίνουν σπίτι, και αμέσως μετά από αυτά επιστρέφουν στο σπίτι και τ' αγόρια».

(Tanovic 1927: 140)